

ХУОНЧИНЬ

/Гүрер/.

Нэхур ю йигы жын щин Хуон. Хуонди мэю эр. Сынлигы эрзы тантан Чичёй ийчё, пеха ии та. Хуончысыгы дачын. Та щонын чыши өали, та поли. Хуонди эрзы минээ ёди Хуончянба. Та нён шуа-ён чыты вуажыни. Мьергэли жуадо шыэр суйли. Үү вүа зэ вэ ша сэй нуаннуанчыни. Зыйты щүэрдэйн зэ вүа гынчян щуангили лён-санха. Үү вуади ту ман чени ии тэй, тади чён тузон полигы бэлжүү. Нэ бусы үү вуади щинчулма? Вү хүэй зуди вүа шычелэли. Ээ йуанни щуангили лён-санга гүэр. Бий ложу е бу жарли. Үү вүа ёштурили ии дан шонхи өнли. Гэй өсн годир ии дан, тэх халэли. Үү вүа цинли өнли. Үү та нён үнгилийнка. Та нён шэсн:

- Нэй вүа, ни зали, ни ги чөлэ зусчыни? Хуончянба шэли:
- Йигы щүэрдэйн зэ вэ гынчян щуангили лён-санха. Нэ ту манче ии тэй чён тузон полигы бий ложу. Бээр шычелэли. Ээ зэйни йуанни щуангили лён-санга гүэр.

Хуончянба хан ги та ма шэлэ:

- Нэ хан жүэ ии дан шон фон, жүэ, ии дан ган фон годир тэх халэни. Хуончянба үзэр шэ та мани:

- Ни кан зу.

Тама ба нэгы ду канли. Хуончянба үзэр вын та мани:

- Нэй дана? Нэ зэ нэй да чини. Нэй да ю са жиерни?

Хуончянба та ма шэлэ:

- Ни дади баяцы е бу суй-я. Ни да дюха арыгы бо дянчыни.

Дян зэ шын чи, ни да на зуй би дянни. Нэгы зусы ни да.

Хуончянба шэ та мани:

- Ни ба ганлан зуха. Нэ шин цэй да чини. Хуончянба чили
шынли. Со та да чили. Зудо йигы санчоннили. Нэгы лёнсанниди
бусы йибэй даанба жён, ду зэ нэтэрни. Жыги йибэй данбажэн шени:
"Чынни лэли йигы дан жын. Сийги ги зэй ба жыги щён йихуэйчи-
ни? Жысы бусы үйцанзы жын!" Сыдагэ ги халэ танлэли. Хуон-
чянба зудисы ма лусы жыры сыдагэ шэди:

- Ни ги ни лозы тын лу !

Хуенчянба шэди :

- Ги гии лозы тын лу ! Ни лозы лю ни хуэмин !
Ны лэнгэр шэлишэр дачелэли. Лэнгч били вули. Лэнгы бу вушон
бэ. Сыдагэ шэди:

- Ниди щинмин дё са-а ?

- Цэсэ хубилээнди өр-я! Нэди минзы ёди Хуенчянба.

- Хуенчянбая, ни дасы цэйди пын-ю ! Ни зу зайди ленсан-
хон. Хуенчянба шэди:

- Нэ чүмын, зо лозыди йигы жын. Сыдагэ шэди:

Зэй ии тун зу лёнсанхон зо, Хуенчянба гыжон Сыдагэ
до ленсан хонли. Но лёнсанхонли, чили дүшүнли. Йибэй даанбажэн
литу ю йигы Сылэмэр доли чынпунили. Чыннуни ии жуанды кан.

Чынпу ю йигы дачын, минзы ёди Сыбуцуан. Та туади тобэй.

Та шэди "Нэ бу хэпа чынни жын-а, нэ хэпа лёнсанхонди гу ий-
чун-а !" Сылэмэр ба жыги ги йибэй дан бажэн шэди:

- Ба зэй билигы гуму. Зэйди сый чи, ба тади гу ту чулё !

Хуенчянба шэлэ :

Нэ чини ! Нэ, чу тади гу туни ! Хуончянаба налищер йүшү
жэн ду мано чыннуни лэли. Та шэлэ:

Лён санхади есы дууди дисон. Та хуонлиги хулондор,
мэйнини. Та жуаныни, щиньни, тади дүзүү е нэли. Та цинли
гүанзыли. Та ба дүзүү е чы боли? та зэ цэр мэ оын чян дуэшо,
гили чуан чян. Йыгы потонди жын шэлэ:

- Фысы хо жын-а ! Зэй ба чыгы жынди минто вынийха. Мергы
ги зучи хо чычи, ёе та чы йиха. Потонди вын тади миңзы:

- Кий жын, ниidi миңзы јегы са -я ? Хуончянаба шэлэ:

- Нэди миңзы једи Нэдинэ. Тын эр чүчи доли Сыбуцуанди
ямын гынчяли. Та канди хокорди, чуан маняни ийгүү күлүр.
Хуончянаба жуандо ёчин сангэли. Та ёгили ий дэ, зу щен чёр
жингилиха шэсү:

- Нисы сый-я ? Хуончянаба шэлэ:

- Нэсы Нэ-я ! Цэ зусы чу ниidi ту лэди жын-а ! Сыбуцуан
шэсү:

- А-я бу холи ! Ай, ни чу нэди тулэ, ни сыйы сыйма ?

Хуончянаба шэлэ:

Нэсы, лён санхади гу йи чун ! Ни шэлэ гу йи чунму !

Сыбуцуан шэди:

- Ни чу цэ тулэ сый-я ? Нэ ю йи жу хуа, ни тинлэ. Нэхур
ни чу нэди ту. Хуончянаба шэлэ:

- Ни шэ !

Сыбуцуан шэлэ:

- Нэ айдо жуэзыхон. Ба нэди нянвуэ дэ лян шанчуни. Ни зу

са.

Хуончянба шэсү:

- Ныц чын !

Лян шанчү, чу тади түкя Сыбуцуанди юнчү ба тади шу
хүйчү, тади до канбухачи. Хуончянба шэлэ:

- Нэ лю ни хуэмин. Ни ба ниди йин ги цэ ! Сыбуцуан шуэли
мөсли. Челэ зэ щензыни ги щин йин чили. ба та ха худули. Та
ба йи бын ду гигили. Хуончянба бу чыдо надо лэнсанхачили,
шэсү:

Ба ба та мэли. ба тади йин назынели. Та дагэ шэдү :

Асыди ? тё цэ кан. Та дагэ гили йи кан, шэсү:

- О-е, чы бусы йин, ёана ба ни хунли. Хуончянба чили:

- сийхүэй, цэ бу мо та, цэ чу тади туви ! аргынхур,

Сыбуцуан ги тади чынпуни ду шэли:

- Зэ лэй Нэдичэ, сый зэ ги цэ бомы лэ, цэ ги та ги шы
лөнгийнзыни. Та сый ги цэ дэйчэ лэйди жын, цэ ги та сорын-лэн
йинзыни. Хуончянба кэ до нэгы гуанзыни. Гуанзыжади жын шэдү

- жы зусы нэгы Нэдичэ лэйлиму чы сый ги ээдиги даачын
бочини. жыгы постэнди ги бочили. дафали лёнгы яйи. ба та
шувалэ, яйи ба тэсүэ ги Нэдичэ ма бэлён дани, Нэдичэ шэлэ:

- Ни бэ да, цэ чини !

Хуончянба чили до даачын гынчяни. ба бошиллэйди жын
жё даачын далигы сышы бансы. ба яйи далигы сышы бансы, шэдү:

- Ни ду зу !

Дэр та вин Хуончянбаги:

- Ни дади мизы жегы са ? Ниди мизы жегы са ?

- Цэдич, бусыгы мизы.

- Ниди шин мин ёгы са? Хуончянба шэлэ:

- Нийца шин мин ёди Хуснэтээ. Нэдийн мөртэй Хуончянба Сыбуцуан шэди:

- О, эниси бэди өвчлийнүү?! Их за чу нэдийн туни. Их да гэй нэсэй чухади дүгчилүү. Их да зэ фаги чыннуни бэйди пузы. Их подо лёнсанхон зуачини. Нэгэй зусы зэйди чу жын. Зэйж зэ жэр зо и да зу.

Хуончянба жяали та дали. Гэй та да түү бо ѿшн кү.

Сыбуцуан шэлэ:

- Цэдли дүүгэ, ийн хүэйчи. Их кан по созвучи. Вуа ээ бу ги ээ зэ цэцэй чанир. Их ниди вуа, сонь цэдли вуа. Хуснэтээ хуенчили. Хуончянба шинэдо Сыбуцуаны гынчанли. Чанчир залми шийту ба танил. Сыбуцуан шумир суу чан, бу чы, бу хуэ, йинен та ту динэ рэни. Хуончянба венли:

- Эх, ийн ради? Нээ зандо иди чани эрээ дуэли. Эх нэх хуэчи.

Сыбуцуан шэди:

- Их хуенчи зусачини? Хуончянба шэди:

- Их бу чы, бу хуэ, шумир бу чан. Их шинжүн ю сани бу шема? Нээ нын банди сэчин, ээ бани. Бэдий шуни будыйдоди сэчин, сэю сэвэди. Ёгы Сыбуцуан шэлэ:

- Хуоншонжя ба хуэнгүнэн бу жяали. Гэ дижоншон ги шэсн, жё шинни. Жё чан сан тян жё шинжини. Шинбужян, дю зэйди гуанни. Хуончянба шэди:

- Зэй ги та шин.

Хуончянба чучи шинчили. Шинли ий тян. Амандуан, Хуончянба

зэ йигы фуғынзы даха хуаныни. Хуаныни, канччи. Зыйгы бохуэшо ги мөни дан ғи. Данлэ сы-үшү даян ғи. Хуончянба шэди: "Аңгбохуэшо дан ғынды ғи, зыю са саны" Хуончянба до бохуэшэ гынчяни, шэди:

— Хуэшоби, өгти ни дан ғи. Нэсэгтэй чүмчиди жын. Өө ёэ зандо ниди тэр. Бокуэшо шэлэ:

— Нэй вуа, нын чыц! Хуончянба кэ данлигы эр-саныш дан ғи, дан гули. Хуончянба лян бохуэшо лөнгү лажни:

— Хуэшоби, ни йигы, дан чыщезы ғи зу сани? Бокуэшо шэлэ:
— Аюту ёруэ зэ зайди ғыры мөдиха. ба хуончоняди бүзүү
надэли. Нүүзы зэ ғыры лу годирни. Нүэх хади бийчүйни. Чайхуэ
шонлэ линди щансын кан бийчлэйни. ба бин ии кан, чайхуэ халэй
зэ эр чыни, жуэнни, чайхуэ зу зули. Хуончянба шэлэ:

— Биби, өгти хэпани. Чайхуэ лэй ба өг бэ саличы. Бокуэшо шэлэ:

— Та зэ вынкэли, нисы нэдийн бийчүйнди. ғыры аюту ёруэ
бийчүйн сангын шонлэйли. Линди щансын кан хуонгунёндийн бин чыни.

Канли чыли хуэли. Тана хачили. Бокуэшо шэх хуончянбани:

— Тэр хили, чайхуэ да щини. Зэй кан щи зу. Хуончянба шэхүү
— Нэх хэпани. Бокуэшо шэли:
— Ни бэ хэпа. Бокуэшо лян Хуончянба лөнгү манха зуни.
— Быни до, ту ии до мын гынчяни. шу ба мын йипний, Бокуэшо шэдийн

— Хуончянба ни лиди нэдийн хуту. Та лөнгү чуэди мын
бийхули. Мын ии кэй щяежи, дали ғынчынзы чён-по. Мы лөнгү
жинчили. Хуончянба шэди:

— Хуэшоби, Хуэшоби! ғыры бынзы дадихын минзы једи са?
Бокуэшо шэлэ:

- Жыгы миңзы жеди Согуәцүэ. До ди эр до мын гынчяни.

Ба мын кәгили йи пый, чуэдо мын бихули. Щунеци чөн-по кә дали йиңиңзы. Тана гэй нэтэр гуэчили. Хүснчянба вын:

Хуэшеби, Хуэшеби ! Жыгыди миңзы цегы са ? Бохуэшо шэли:

- Жыгыди миңзы жегы Сохүхуан. До ди сандю хонли. Тана кә ба мын йи пый, чуэдо мын быйхули. Бамынди чөн-по кә дали йиңиңзы. Танади ган вуэр кә зули. Хүснчянба кә вын Во хуэшо :

- Жыгыди миңзы цегы са ? Бохуэшо шэли:

- Жыгыди миңзы жеди фингоннею. Хүснчянба лян бохуэшо шиндо юту ёгуэди قا щиди тэйзонли. Тан хуа зуэ луэшни.

Ба щи قا би, жылганы хуэйлэли. До мени җихали. Хүснчянба вын Бохуэшони:

- Хуэшеби, жыгы юту ёгуэди югы ту литу, айгы тузы җын ту ? Бохуэшо шэлэ:

- Донғояни тузы, җын ту. У пян ту ни са дө, шыли кә җашонни. У җын ту йи са, та узу сали.

Хүснчянба ба жыгы тин хо, җили жели, хунды же Бохуэшо җижүэли. Та ба Бохуэшоди ту сали. Та ээр шонли луционли. Та шэ хүсншонди нүзини:

- Ни бэ хэла. Нэсы зэйди жын. Щин ни лэйди жын. Ни хуан бинжы. Нэ мөргы ба ни на хуэйчи.

Та ги нүзы йи шэ, ги вуэр хүлэйли. Та зудо дийинзы диха, ба ту йигы мын йи пый, та е чуэдо мын бийху. Нэйхуэди ба чөн-по дали йиңиңзы. Та ба бамынди туфа жуачули. Та вын бамынди:

- Ни йуан сымима, йуан хуэнима ?

- Нэ йуан хуэ. Нэ хэла диэр до мынди бамынди жын. Тади бын

гаш цэди бывзы хан да. Хуончянба шэлэ:

- Ни бэ гуан та, ни шэ ни. Үргы бамын шэлэ:

- Цийган хуэ. Хуончянба шэди:

- Цэсн дагэ, нисн эр гэ. Үргы лэнгэй тун до диэр до мян
рынчанли. Мянгили ийм пый, чүэдо мян бихули. Чөн-по йида, Хуон-
чянба ба нэгы түүх кэ жуачули. Та вен бамынжыни:

- Ни йуан сима, ни йуан хуэма? Бамын шэлэ:

- Жуан си за, йуан хуэ за? Хуончянба шэли:

- Йуан хуэ, цэсн дагэ, цэсн эргэ, нисн сангэ. Ээ йуан си,

жы ий до, ни ту зу дэли. Үргы бамынди шэлэ:

- Цэйнхэн хуэ. Дисан до мян, үргы бамынди бывзы гаш цэди
бывзы хан да, нэ хэнани. Хуончянба шэмы:

- Ни бэ хэна, ю нэни. Цэ санги до ди санги до мянхонли.
ба мян гили йипый, ду чүэдо мян бихули. Нэгы бамынди чөн-по
дали ийнзы. Хуончянба цили. шуа моганзычили, мэ жуачу, ба
новугээзы бадели. Сыжын цели жюту ёгуэди өнээли. жюту ёгуэ
шэлэ:

- Э-е! Үү холи. Или зый жынли! Үү санги хачи лянж жюту
ёгуэ сатуэли. Ва жюту ёгуэди бян ту са йигы, жюту ёгуэ шынж
кэ цаяшон тушонли. Ва нэгы доңжуанди жин ту гили ии са, жю-
ту ёгуэ сасыли. Тана санги жэр сади жи жи гу шон чен. Сади
мэюли. Ва йигы мян ии кэй, жуанди йицанди жынжяди нүзү ду ги
доңкэли:

- Ни ду хуэйчи. Ни, бэ хэна. Ва жюту ёгуэ же нэй сали.
Жэр тана санги шонлэ, шонли, луфонли. Ва хуоншонди нүзү, ги
хуоншон на хуэйчили. Хуоншон ги Сыбууцуан гуан кэ жяли гуанли.

Гили шонхоли. Сыбууцан ба жыгы санғы дон миньни, бу до шули.
Жыэр хуоншонди та донжын бу җучи. Тади шудя ю иигү куөшүни.
Ва Сыбууцанди йин дөли. Хуоншонди та җонжын ги нүүчүү шэди:

- Зэй ба жыгы чыңцэйди йин мийцинка. Хуоншон җэр чуан шэли

- Ни, ба ниidi йин ҹан сантян ду на до ! мийчин ниidi йинни
Сыбууцан хуэйчи дин тади йинни. Тади йин булжанли. Сыбууцан

гуожанхали. Бу чы, бу хуэ шуванчу-куанин. Хуончяңба шэди:

- Ю, ни зали. Бу чы, ба хуэ, шуванчу-куанин. Ной санғы
хаба занди әрзү дүэли. Әдей санғы зу. Сыбууцан шэди:

- Бусы ургы сөчин. Еэ ба йин шырли. Хуоншон шэси, мий-
чи йинни. Хуончяңба шэни:

- Ни бэ хэпа. ни ги хуоншон шэ, щэ ба йин чүэди бу дянили.
Нэ ги ни щин. ё та зэ ги таян әрзэ. ҹы санғы чүчи зо йинчили.

Жуангили йитяч, мэ да щин гүлэ. ҹы санғы хили чүчи ба йиман чынпуниди йин, ба хуоншон дэ тади донжынди йиман йин тули йибо,
ги Сыбууцан додо няяляңчянили:

- Ни ҹан, ю ни йин мэю ? . Сыбууцан е гоцили. Сыбууцан
йи ҹан, мэю тади йин, шэси:

- Мэ ю џэди йин. Хуончяңба шэди:

- Нэй жер ги ни щин ниidi йин. Ни бэ хэпа, та хуоншонди
йин е зэ зэйди жяни. ҹы санғы чүчи зо Сыбууцанди йинчили. Зодо
жындуан үсыли. Жыйхуэ дүзы џэли. Шөнли лу гуанзыли. Щяли гуан-
зыли. Щяли гуагзыли чыжыни, Хуончяңба жочу базар ленгы нян
бужуу канжыни. Иигү ба суй дадигы вүа зэ жыгы базар ман куон-
куонзы литу ту жыгы, ту нэгү, жынмуди ду канбузян. Хуончяңба
гын лу годир тө хачили. Жочу нэгү вүа чили. Шэ нэгү вүани¹:

— Ни шу за үйм да-я?! Ни зэ үргэдэл куонкуончни ту
ийгэ са, зэ нэгы лүүлүнзышон ту ийгэ са, энду канбу-

жан. Ни ба ни үргэ шуэр ~~ти~~ цэ јэйихар. Үргэ вуа шэни:

— Нэди шу бу да, цэй сэхуди шу да. Хуончянба вынди:

— Ни сэхүү зэ атарни?

— Нэй сэхүү зэ нэгы мө гынзы дяха, лэнгүр фишёжини.
Хуончянба похычили. Нэгы ба йин зэ хуэвуэни чуайжини.

Тади шу хан зэ годир няжини. Та физуэжини. Хуончянба

~~жимо~~ налигы ~~жимо~~ линзы, зэ тади би күлүр су гили йиха. Тади
шу ба бизы журилихা. Та жу бизини, Хуончянба ба йин на-
зули. Та ба лэнгэ щунди ёшон зу:

— Цэ ба йин щинжинли. Та сангы хүэйчи до Сыбуцуан
ди гынчяни шэсы:

— Эх, үснэ дэснэ ниди йин? Сыбуцуан надо шуни канли
гэжинли: —

— Эх зусы нэди йин! Үзээр Сыбуцуан надо хуоншон гы-
гынчян чили.

— Үзэсэ нэди йин, ни ги цэ мийжи. Хуоншон тади ~~жон-~~
~~жыс~~ ги хуоншон шэни:

— Ниди йин зэнима? Хуоншон шэсы:

— Нэди йин е мэю. Хуоншон та жонжын ги хуоншон
шэни:

— Зэйди йин зэ Сыбуцуанди шуни. Сыбуцуан ю сангы
куэшуни. Ба йин ду дэш чили. Хуоншон цэр щели шэди :

— Ни чучи! Сыбуцуан ги та чили йи бо йин. Хуон-
шон жынцэр канчуэ йинли, голи щинли. Хуоншон шэсы :

— Сыбуцуан, хо ма ~~жан~~, ни чи! Го гуан дин, ни зүэ